

GESCHIEDENIS VAN DE BOUWKUNST

Hoofdstuk 1 ROMAANSE BOUWKUNST

1. VOOR-ROMAANS: Karolingische bouwkunst

TIJDSPERIODE (van ca 800 tot ca 1.000 nC)

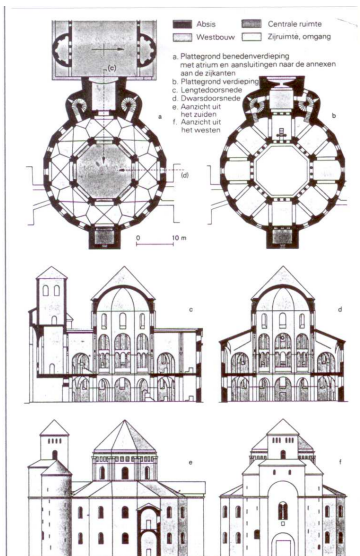
1.1. Tijdsbeeld -historische situering

Na het verval van het Westromeinse Rijk maakt Karel de Grote (786-814) van West-Europa terug een staatkundige eenheid. Uitstekend bestuur, goede rechtspraak, economische bloei en degelijker onderwijs laten ook de cultuur opbloeien met zin voor monumentaliteit en de menselijke figuur. Karel de Grote wordt wel in Rome door paus LEO III tot keizer gekroond maar de hoofdplaats van het Rijk is AACHEN (D).

1.2. Basiselementen van de Karolingische bouwkunst

De nog **bestaande romeinse gebouwen** worden aangepast tot kerken bv de vroegere markthal en de Porta Nigra te TRIER. De vroegchristelijke basilica is het model voor de kerken.

Centraalbouw: geïnspireerd op de byzantijnse koepelbouw, bv San Vitale in Ravenna (I) of Aya Sophia te Constantinopel.

1.2.1. PALTSKAPEL in AACHEN (786-800)

bouwmeester Meister Odo

gebouwbeschrijving:

Deze kapel maakt deel uit van een paleis. Rond een achthoekige middenkern loopt een gang die aan de buitenzijde een zestienhoek vorm. De centrale ruimte is afgedekt met een koepelgewelf bestaande uit 8 gebogen vlakken (geen pendentieven). Boven de rondgang is een bovengalerij afgedekt met dwarse tongewelven om de zijwaartse druk van het koepelgewelf op te vangen.

Het gelijkvloers was toegankelijk voor het dienstvolk en de soldaten, de galerij voor de keizer zelf (keizerstroon) en de hovelingen.

Het rijk afgewerkte interieur met marmer en mozaïek is gelijkaardig zoals de vroegere byzantijnse koepelkerken. Het gebouw bestaat nog als deel van een grotere kerk.

1.2.2. ST DONAASKERK te BRUGGE (ca 900)

Van deze burchtkapel blijft niets meer over, het gebouw is totaal verdwenen, een schaalmodel in natuursteen op de vroegere plaats toont duidelijk de sterke gelijkenis met de Paltskapel.

2. ROMAANSE BOUWKUNST

TIJDSPERIODE:

Voor-romaanse periode 800-1000 (met de Karolingische periode)

Romaanse periode 1000-1200

laat-romaanse periode 1200-1300

2.1. TIJDSBEELD-HISTORISCHE SITUERING

In de tweede helft van de 10de eeuw heeft het Duitse Rijk in West-Europa het politieke overwicht. De keizer heeft het politieke overwicht, de paus de geestelijke

heerschappij. Bij de investituurstrijd (benoeming van abten en bisschoppen terug door de paus en niet door de keizer) verstevigt de paus zijn macht. De vele **abdijen** die ontstaan worden de nieuwe cultuurdragers. bv benedictijnen (Cluny in Bourgondië) Cisterciënzerorde (meer soberheid) In deze gebieden triomfeert de **feodaliteit** en er ontstaan vele kleine vorstendommen

Gevolg er ontstaan drukke **pelgrimswegen** naar Rome en ook naar Santiago de Compostela in NW-Spanje. Ook de belangrijke handelsactiviteit ligt mede aan de basis van de verspreiding van de cultuur en de kunst

Het begrip ROMAANS is pas rond 1820 in Frankrijk ontstaan, met als verklaring al zou de romaanse bouwkunst uit de romeinse zijn ontstaan, dit is slecht ten dele juist er zijn immers ook sterke germaanse, Christelijke en lokale invloeden.

Algemeen is de romaanse bouwkunst ontstaan in Duitsland, kende later een sterke bloei in Frankrijk en beïnvloedde zo de Nederlanden en zelf Engeland zoals we later zullen zien.

2.2. Basiselementen van de Romaanse Bouwkunst.

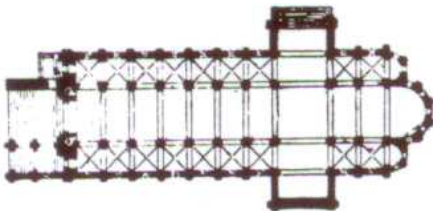
2.2.1. Bouwvormen

De romaanse bouwwerken zijn een samenspel van verschillende eenvoudige geometrische vormen als kubus, halve cilinder, halve en kwart bol, Het geheel blijft zeer duidelijk en overzichtelijk. Uit de uitwendige vorm kan de functie afgeleid worden. (relatie vorm-functie).

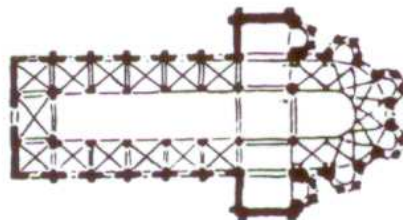
Zwakke dakhellingen (30 tot 35°) geven een statige indruk, de verticale toren is een duidelijk nieuw element tov van de vroegchristelijke basiliek.

2.2.2. Planvorm

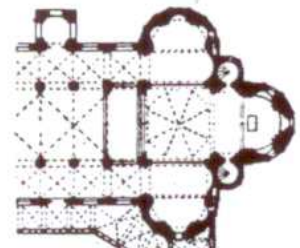
Het basilicale plan van de vroegchristelijke kerken ontwikkelt zich vooreerst in het **transept** (dwarsbeuk) zodat het plan T-vormig wordt. In de abdiijkerken werd het **koor** tussen apsis en transept uitgebreid wegens het vaak groot aantal monniken. Het plan krijgt de symbolische vorm van het latijnse kruis. De koorpartij krijgt een bijzondere ontwikkeling met **kooromgang**, **straalkapellen** of **kapellenkrans**.

plan met nevenapsiden

kooromgang-straalkapellen

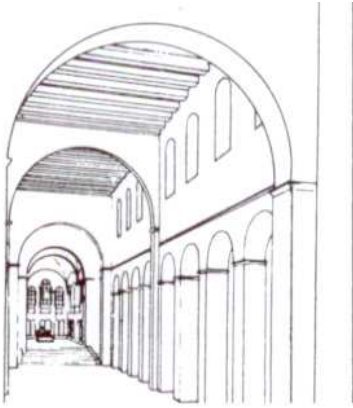
klaverbladvorm

2.2.3. Westbouw:

Tussen de diverse bouwscholen is er toch een onderscheid maar algemeen krijgt de narthex van het basicale plan een ontwikkeling naar **dubbele torens** en een **westkoor** later meer een monumentaal portaal.

2.2.4. Vieringstoren

Op de kruising van oosttransept en middenbeuk komt de karakteristieke **vieringstoren**, hetzij vierkant, achthoekig, veelhoekig of rond. Vooral in de romaanse bouwkunst in het rijngebied komen nog een toren aan elke kant van het koor of het oosttransept.

Sint Gertudiskerk – Nijvel
1064 – vlakke houten zoldering, ronde
scheidingsbogen op vierkante pijlers,

2.2.5. Afdekking van de kerkruimte.

2.2.5.1. Houten vlakke zoldering

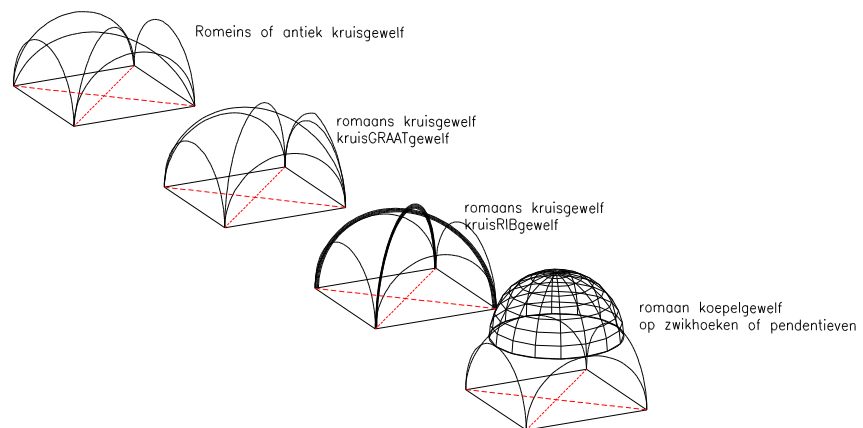
Zeker in de beginperiode en voor de lokale kleinere kerken blijft de **vlakke houten zoldering** in de kerken behouden. De zoldering maakt constructief deel uit van de zware houten dakspanten.

2.2.5.2. Tongewelf

In het begin plaatste men meerdere tongewelven haaks op het schip tussen gordelbogen, daar men de zijdelingse druk op de langse gevels van het schip moeilijk kon opvangen (bv in de St Philibert in Tournus (F)). Later plaatst men het tongewelf over de volledige lengte van het schip ook versterkt door gordelbogen, en met slechts kleine lichtopeningen. De zijwaartse druk op de muren wordt ook opgevangen door de zijbeuken die afgedekt zijn met halve tongewelven.

2.2.5.3. Kruisgewelf

Een kruisgewelf ontstaat waar twee tongewelven elkaar haaks snijden. De druk van het kruisgewelf wordt afgeleid naar de vier hoekpunten. Met dit bouwprincipe kan men grotere gewelven overspannen. In tegenstelling met het romeins of antiek kruisgewelf waar de diagonalen een ellips vormen zijn deze in het romaans kruisgewelf halve cirkels, het is dus een verhoogd gewelf.

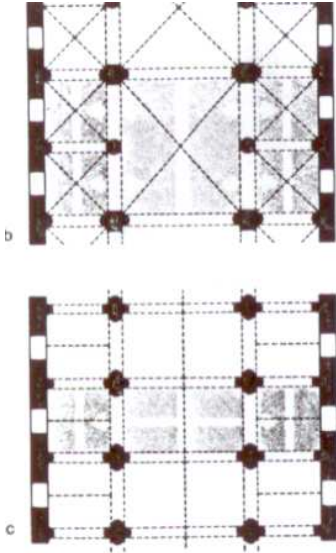

kruisGRAATgewelf: de gewelddelen sluiten met scherpe kanten tegen elkaar, een moeilijk zorgzaam uit te voeren constructie en bij de opbouw is volledige ondersteuning noodzakelijk

kruisRIBgewelf: de krachten worden afgeleid naar de diagonale ribben, de ruimte ertussen wordt opgevuld met lichtere bouwmaterialen. Het betreft hier een voorloper van skeletbouw.

2.2.5.4. Koepelgewelven

In sommige gebieden in Frankrijk (bv Périgord) wordt het schip overdekt met een reeks **koepelgewelven op vierkant plan** die telkens rusten op brede gordelbogen die het schip dwars overspannen. De overgang tussen koepel en vierkante basis gebeurt met sferische driehoeken, **pendentieven of zwikhoeken** genoemd. Duidelijk Byzantijnse invloed.

2.2.6. Gebonden en rechthoekig stelsel

Bij het grondplan dat gebaseerd is op vierkanten (denk aan het latijnse kruis) staat de middenbeuk in verhouding tot de zijbeuk als 2 op 1. Dus de middenbeuk is dubbel zo breed als de zijbeuk.

Deze indeling noemt men **traveeën**.

Bij het **gebonden stelsel** is de overwelfing dubbel zo groot als in de zijbeuk dus van gordel boog tot gordelboog om de twee zuilen.

Bij een **rechthoekige ruimtebinding** is de overspanning in de middenbeuk even breed als in de zijbeuken.

Algemeen: de romaanse bouwkunst brengt geen nieuwe bouwelementen voort, alle hiervoor beschreven constructies waren als bekend bij de romeinen en in Byzantium. Het vernieuwende is evenwel dat al deze elementen samengebracht worden en door hun onderlinge werking een nieuw ruimteconcept laten ontstaan.

2.3. ROMAANSE BOUWKUNST IN DE LAGE LANDEN

BELANGRIJK:

Het lijkt enigszins onlogisch om de studie der romaanse gebouwen aan te vangen met de lage landen of de Nederlanden. Toch staan deze gebouwen het dichtst bij ons, komen we er dikwijls onbewust mee in aanraking, en, lijkt de herkenbaarheid voor ons als zeer belangrijk.

Zoals U weet zijn de Nederlanden in de loop der tijden steeds een gebied geweest waar verschillende **andere landen en/of culturen hun invloed lieten gelden**. Dit duurt tot op heden voort denk maar aan Brussel als hoofdplaats van de Europese Gemeenschap. In dit kader is het dus belangrijk steeds voor ogen te houden dat de romaanse bouwkunst in de Nederlanden zowel **sterke Duitse kenmerken** (zeker in de vroegere periode) **sterke Franse invloeden** (laatste fase) heeft ondergaan.

In Duitsland is vooral de Rijnstreek een centrum van romaanse bouwkunst, de romaanse architectuur in de Nederlanden vooral het **Maasland** ondergaat deze sterke beïnvloeding. Het **Scheldeland** ondergaat meer de invloed van de franse romaanse bouwscholen.

Er worden vooral kerken en kapellen behandeld omdat dit de enige gebouwen waren in duurzame materialen, en, die telkens na rampen, oorlogen, branden,... terug opgebouwd werden. Voorts blijven er nog enkele andere stenen profane gebouwen over als burchten en pakhuizen, die ook het onderwerp zullen zijn van een nadere studie.

2.3.1. Romaanse Architectuur in het MAASLAND

Zeer merkwaardig maar een zeer belangrijke concentratie van romaanse gebouwen bevindt zich in de Voer-vallei in Vlaams-Brabant (tussen Leuven en Brussel) met de dorpen Bertem, Leefdaal, Vossem, Tervuren, Oudergem,... waarvan sommige uitzonderlijk goed bewaard.

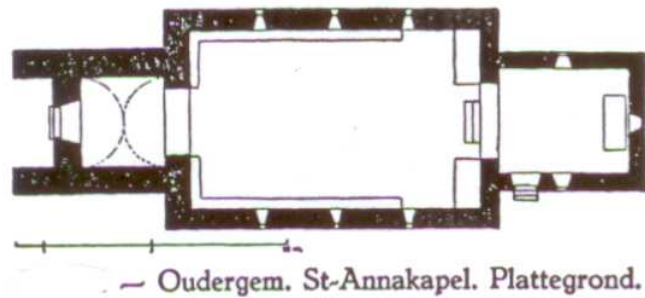
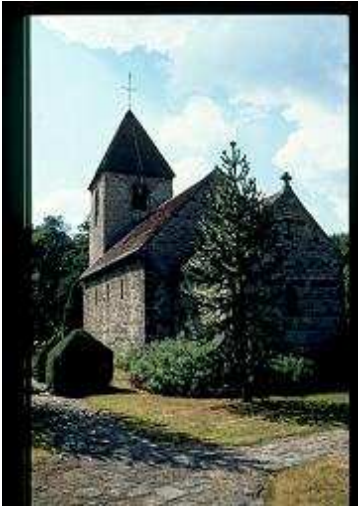
2.3.1.1. KLEINE KERKEN EN KAPELLEN

St ANNAKAPEL te Oudergem (Brussel)

bouwjaar ca 1.000 nC

Deze eenvoudige constructie opgetrokken uit ter plaatse gewonnen witte en bruine zandsteen is in opbouw zeer duidelijk, een rechthoekig kerkkoor met zadeldak, het kerschip (10x6 m) eveneens met een zadeldak en een vierkante toren (verticaal element) met puntdak. Elke binnenruimte is afgedekt met een

vlakke houten zoldering.

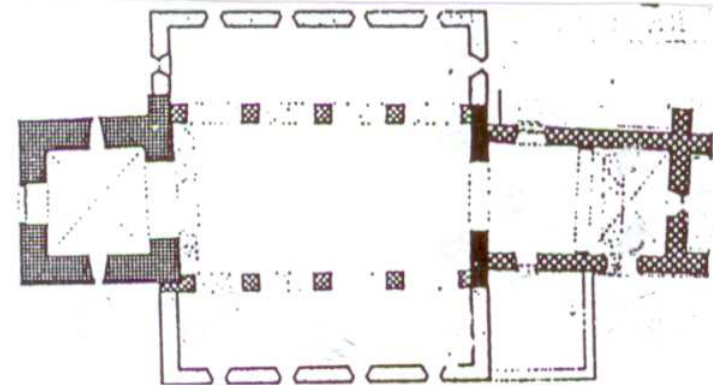

De doorgang van toren naar schip en van schip naar koor gebeurt door een halfcirkelvormige boog. Van dit gebouw kunnen we van buitenaf elke **functie** duidelijk **aflezen**. De drie hoofdbestanddelen van de romaanse kerk zijn aanwezig (koor-schip-toren)

St-VERONAKAPEL te Leefdaal

Bouwjaar : in 10de en 11de eeuw

Ook bij deze kapel blijven de volumes zeer eenvoudig en kan de functie weer duidelijk afgelezen worden. Deze kapel heeft wel **twee zijbeuken** die elk half zo breed zijn als de middenbeuk. Onder de toren en het meest oostelijk deel van het koor zijn reeds overwelfd met een **kruisGRAATgewelf**.

Er zijn kleine lichtopeningen in de zijbeuken, in de middenbeuk boven het dak der zijbeuken grotere lichtopeningen.

ST PIETERSKERK te Bertem

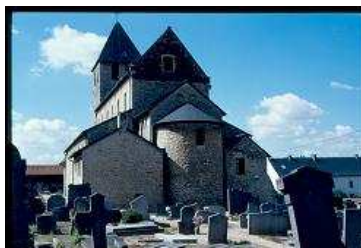
bouwjaar : ca 1.000 en 1.050

Ook bij deze iets grotere kerk (schip en zijbeuken 23x14,5m) vinden we alle bij de voorgaande kapellen opgesomde bouwelementen terug. Merk op aan de oostzijde is het koor uitgebouwd met een **halfronde apsis** afgedekt door een **halve bol**. De kerk heeft zeven traveeën en is van gebonden stelsel. De buitenafmetingen van de toren en koor zijn gelijk aan elkaar, de breedte van het schip staat tot de hoogte van het schip zoals 1 tot 2 een veel voorkomende verhouding in romaanse gebouwen.

De oorspronkelijke toegang was zijdelings naast de toren zodat er bij het betreden van de kerk ook een **asverandering** plaatsvindt. Schip en zijbeuk zijn van elkaar gescheiden (of verbonden) door zeven zuilen met een **neg** waar zuil overgaat in boog, ook de hoeken zijn terugspringend en vormen een subtiele overgang naar de zijbeuken. ook vinden we **blindbogen** als element om de muurvlakken te verlichten

De St Pieterskerk is een type voorbeeld van een middelgrote dorpskerk van de romaanse bouwkunst in het Maasland

Andere nog goed bewaarde kerken uit deze periode zijn: St Hadelinuskkerk te Celles, St Urmarus kerk te Lobbes, St Lambertus te Bois et Borsu, kerk van

Ocquier, Modave, Orp Le Grand,....

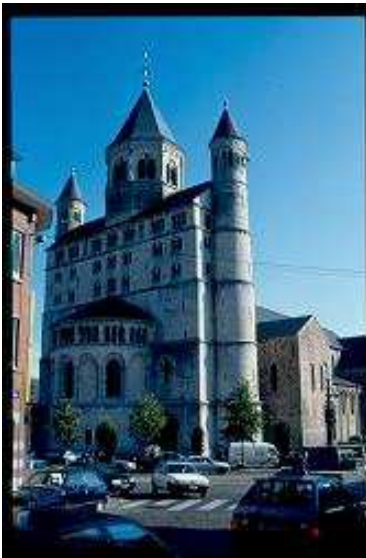
2.3.1.2. GROTE KERKEN

Hier komen slechts nog een tweetal kerken voor in aanmerking de eerste kerk **de Abdijkerk van Sint-Truiden** bestaat niet meer men kan wel het grondplan terug reconstrueren aan de hand van opgravingen. Maar er is een zeer sterke gelijkenis met de St Gertrudiskerk uit Nijvel die wel zeer goed bewaard en deskundig gerestaureerd is.

St-GERTRUDISKERK te NIJVEL

bouwjaar : ca 1.050 - 1.100

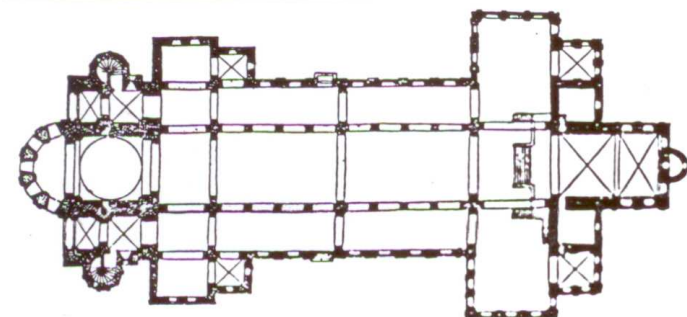
Bij deze abdijkerk hoort ook een klooster waarvan de kloostergang eveneens goed bewaard is. Bij deze kerk treffen we weer belangrijke nieuwe elementen aan:

- Aan de oostzijde tussen koor en schip is er een **dwarsbeuk of transept**. Het dak van dit transept is iets lager dan dat van de middenbeuk.
- Aan de westzijde is er ook een **dwarsbeuk** weliswaar iets kleiner en lager van dak. Er is een zware **belangrijke westbouw** met massieve **centrale toren en twee slanke ronde hoektorens**. De ruimte onder de massieve toren is afgedekt met een **koepelgewelf**. Aan de westzijde is er ook een **westkoor**. Het westkoor is half rond en afgedekt met een halve bol.
- Tussen schip en transepten en in het midden van de middenbeuk vinden we **gordelbogen**.
- Middenbeuk, transepten en vieringen zijn afgedekt met een vlakke houten zoldering.
- Het koor is afgedekt met twee **kruisGRAATgewelven**, de twee nevenkoren in het oostelijk transept eveneens met een kruisgraatgewelf, allen bij de restauratie uitgevoerd in gewapend beton. (hedendaagse goed geïntegreerde vormrestauratie)
- In de puntgevels van het oosttransept en in de westbouw vinden we **reeds blindbogen, nissen en ondiepe galerijen**. De muur wordt minder massa, meer ruimte

— Nijvel, St-Gertrudiskerk. Gerestaureerd buitenzicht

2.3.2. Romaanse Architectuur in het SCHELDELAND

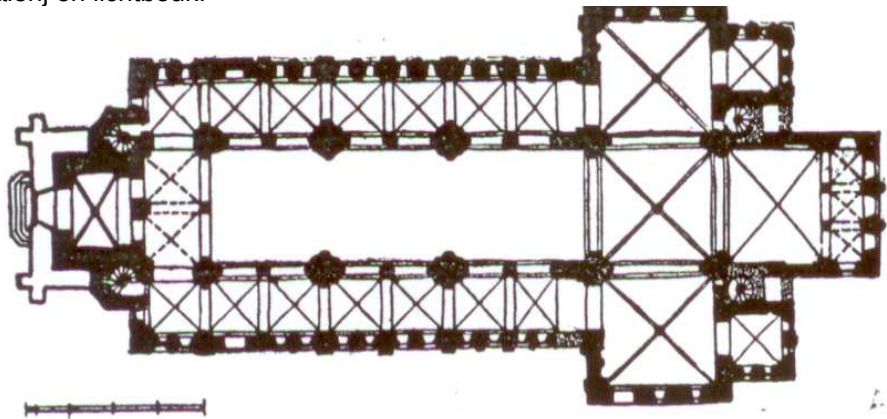
Zeer kenmerkend voor deze bouwschool is het steeds aanwezig zijn van een vieringstoren op de kruising van middenbeuk en oosttransept, een westtoren blijft mogelijk. Nog een bijkomend element is het reeds bescheiden voorkomen van steunberen tegen de gevels. Boven de zijbeuken komen galerijen voor.

2.3.2.1. KERKEN en Kapellen

St VINCENTIUSKERK te SOIGNIES

bouwjaar: ca

Deze kerk heeft een zware **vieringstoren** met lichtopeningen en fungeerde als lantaarn op de viering. Ook zijn erboven de zijbeuken **galerijen** die met bogen in verbinding staan met de middenbeuk. Opmerkenswaardig is het afwisselend gebruik van **zuilen en kolommen**. Dit is mogelijk door het in de wanden blind grotere bogen te verwerken zodat de lasten overgedragen worden naar de zuilen en er tussen in een kolom kan geplaatst worden dit noemt met **het Lombardisch systeem of alternerend stelsel**. Deze kerk heeft zg 3 verdiepingen zijbeuk, galerij en lichtbeuk.

In de buitengevels van het schip zijn **blindbogen**, in de gevels van het transept **steunberen** evenals aan het koor. Ook kan men inwendig opmerken dat de zuilen oplopen tot bijna tegen de houten vlakke zoldering. Deze kerk was ontworpen om voorzien te worden van een **doorlopend tongewelf** en **halve tongewelven** op de galerijen. Vandaar ook de steunberen om de zijdelingse krachten op te vangen.

Het westtransept ontbreekt, de zware westertoren is behouden zoals in het Maasland, eigenlijk gaat de invloed van het Rijnland door tot in het Scheldegebied.

2.3.2.2. GROTE KERKEN

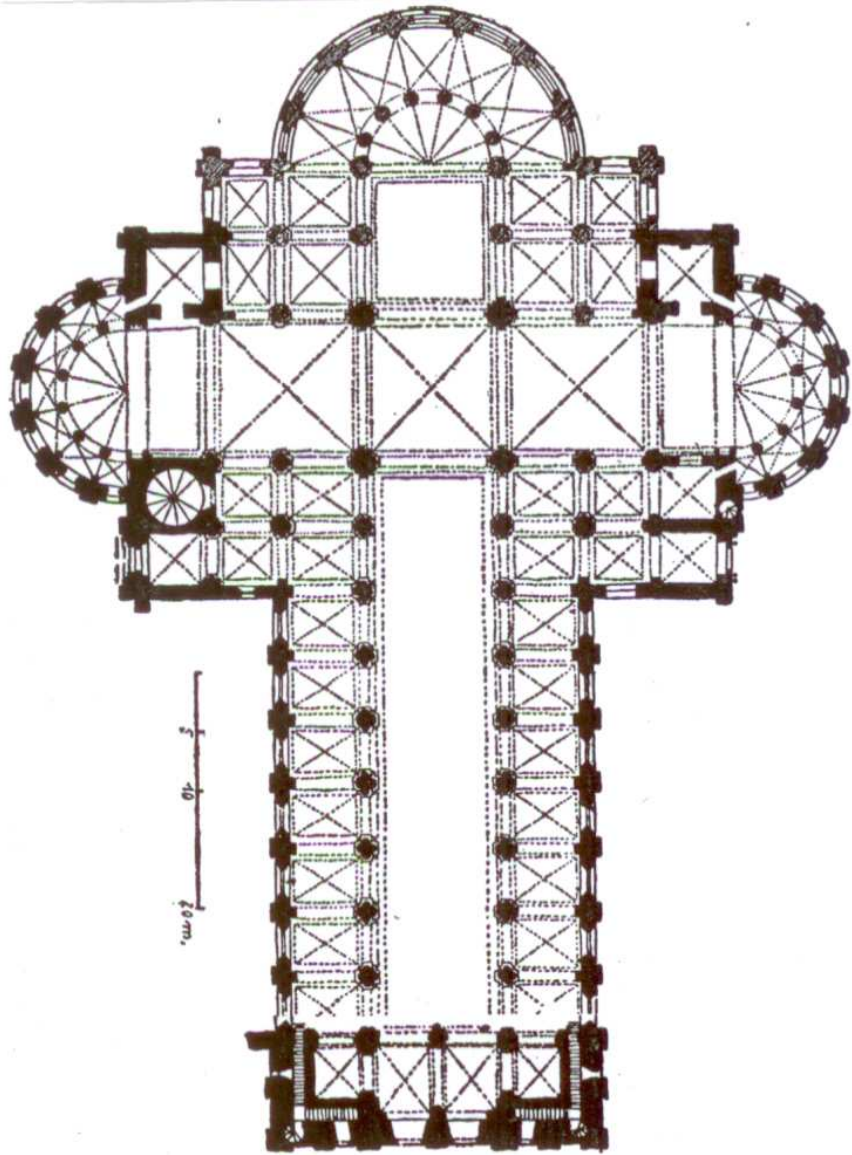
KATHEDRAAL van DOORNIK

bouwjaar ca 1100 nC

Deze grote romaanse kerk heeft volgende zeer kenmerkende eigenschappen:

- een belangrijke vieringstoren
- op de uiteinden van het oosttransept vier vierkante hoektorens
- een volledige kooromgang, daardoor krijgt het oostelijk deel van de kerk de typische klaverbladvorm. Het huidige koor is een latere gotische constructie.
- de kerk heeft vier verdiepingen tzt de zijbeuken, de galerijen, een triforium (smalle rondgang in de muur van de middenbeuk) en de zg lichtbeuk (muur met lichtopeningen). Oorspronkelijk had de kerk een vlakke houten zoldering.
- ook deze kerk bezit in de gevels reeds een weinig uitspringende steunberen.
- ook deze gevels zijn versierd met blindnissen.

Het aandachtig bestuderen van deze kerk duidt reeds op het ontstaan van een nieuwe bouwstijl, de gotiek die reeds in Frankrijk ingang vindt, en reeds in het Scheldeland voelbaar wordt.

Samengevat:

In het Scheldeland wordt de vieringstoren op de kruising van schip en transept aan de oostzijde belangrijk, boven de zijbeuken komen de galerijen met daarboven de lichtbeuk, bouwelementen als steunberen vinden ingang. Bij gebrek aan plaatselijk te delven natuursteen bouwt men in baksteen.

2.4. ROMAANSE BOUWKUNST IN DUITSLAND – RIJNLAND

De oudste vormen van romaanse bouwkunst zijn in Duitsland terug te vinden. Zie de Voor-Romaanse periode met Karel de Grote, die veel navolging kreeg. Bij de verdere ontwikkeling wordt echter teruggegrepen naar de basilikale, langwerpige planvorm.

2.4.1. Algemene kenmerken.

- duidelijk maatsysteem met vierkant als basiselement.
- planvorm:
 - driebeukig (midden- en twee zijbeuken)
 - dubbele koorapsiden (oost en west)
 - dubbel transept (oost en west) met vieringstoren
 - gebonden stelsel
- torenbouw
 - vierkante, achthoekige en ronde vieringstorens
 - aan de transepten ronde traptoren
 - bijzondere torenspits mijtervorm
- interieur:
 - afwisselend vierkante pijlers en ronde zuilen
 - kapiteel in teerlingvorm
 - vlakke houten zoldering, later kruisGRAATgewelven

2.4.2. Duitse bouwperiodes

2.4.2.1. OTTOONSE of SAKSISCHE PERIODE

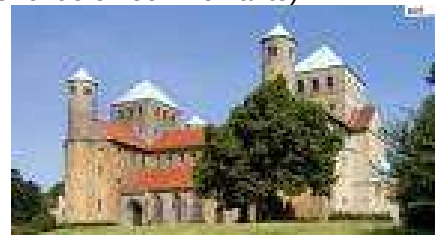
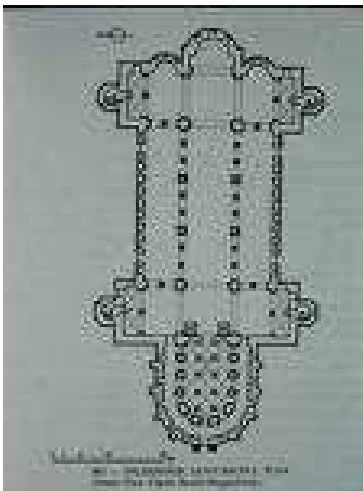
De eerste specifieke voorbeelden van Middeleeuwse bouwkunst zijn ontstaan ten tijde van Hendrik van Saksen. 10de en 11de eeuw

St MICHAEL te HILDESHEIM

bouwperiode: 1001 -1033

De afbeelding hiernaast laat duidelijk de meest opvallende bouwkenmerken afleiden

- middenbeuk en twee zijbeuken
- een oost en een westtransept
- een oost en een westkoor
- koor en apsiden
- vier ronde traptorens aan de transepten
- zwakke dakhellingen
- alternerend stelsel van pijlers en zuilen (twee ronde en één vierkante)

St PANTALEON te KOLN

bouwperiode: (984 - 1000)

Dit gebouw heeft een uitzonderlijk gaaf bewaarde westbouw, met twee traptorens en een narthex (toegang tot de kerk). oorspronkelijk een eenbeukige kerk met twee transepten en drie apsiden.

2.4.2.2. FRANKISCHE of SALISCHE Periode (Het RIJNLAND)

In deze bouwperiode treft men vooral grotere kerken aan waarbij de binnenruimten overdekt worden met kruisGRAATgewelven (vooral 11de eeuw)

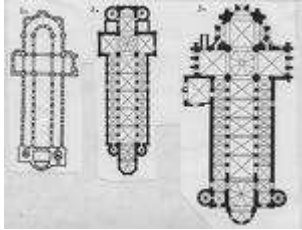
DOM te SPEYER (Spiers)

bouwperiode (1030-1061)

plan: driebeukig schip met zesdelige middenbeuk en twaalfdelige zijbeuken (gebonden stelsel).

aanvankelijk vlakke zoldering, later overwelfd met kruisgraatgewelven (eerste overwelfd gebouw in Europa).

Transept met vieringstoren en hoektorens, rijk aan gevelornamenten lisenen, dwerggalerij, lombardische friezen.

DOM te WORMS

bouwperiode : 1110-1180

Met dubbelkoor en twee achthoekige vieringstorens en vier ronde traptorens, alternerende stelsel met pijlers en zuilen. In het plan duidelijk de vierkantmodule te herkennen.

Zeer rijke gevelversiering met dwerggalerijen aan westkoor, de vieringstorens en de westelijke traptorens.

ABIJDIJKERK te MARIA-LAACH

bij KOBLENZ

bouwperiode: 1093-1156

Deze Benediktijner abdijkerk in de Eifel wordt gekenmerkt door o.m.:

- de atrium-voorbouw met zuilen
- de merkwaardige torenbouw (ronde, vierkante en achthoekige torens)
- de vierkante vieringstoren met de typische "mijterspits"
- gevels in baksteen met ornamenten (lijsten, hoeken, halve zuilen,...) in zwarte Eifel-steen.

KOLN

nog vermeldenswaard te Keulen

St Maria im Kapitol met klaverbladkoor (zie pagina 2)

St Geréon

St Aposteln

2.5. ROMAANSE BOUWKUNST IN FRANKRIJK

2.5.1. Historische situering

De romaanse architectuur vormt in Frankrijk **geen eenheid** maar wordt gekenmerkt door de onafhankelijke ontwikkeling in de diverse landstreken, welke ieder een **eigen bouwschool** met eigen vormtaal en eigen constructiemethode vertonen.

Dit regionaal isolement werd evenwel doorbroken door de krachtige stroming van de pelgrimswegen die geheel Frankrijk doorliepen naar het bedevaartsoord van **Santiago di Compostella** in NW-Spanje.

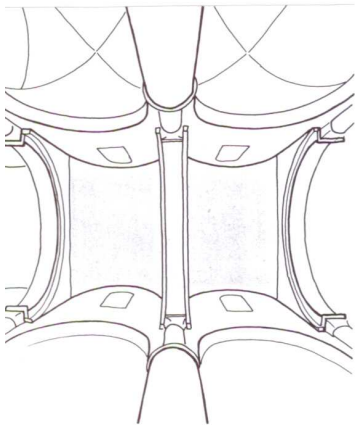
De **Benediktijner Orde van Cluny** had een groot aandeel in de ontwikkeling van deze pelgrimswegen en deze monikken bouwden talrijke kloosters en abdijen langs de belangrijkste bedevaartsroutes, die allen getuigen van **Cluniacenser-stijl**.

2.5.2. BOURGONDIE

Het belangrijkste centrum van de romaanse bouwkunst in Frankrijk wordt gevormd door de abdijkerken van Bourgondië. De architectuur is hier evenwel niet zo homogeen als bij de overige Franse regionale bouwscholen. Dit werd o.m. veroorzaakt door de vrij lange tijdsperiode dat de romaanse bouwkunst in Bourgondië toepassing vond.

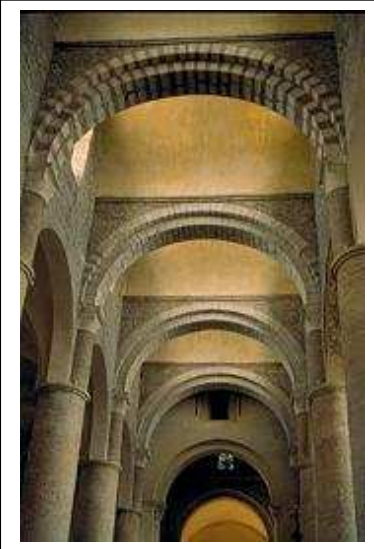
Algemene kenmerken:

- sterk ontwikkelde oostbouw met kooromgang en straalkapellen.
- opstand van het middenschip:
 - spitsboogarcades
 - blind triforium
 - lichtbeuk (ramen)
- gewelfbouw:
 - hoofdbeuk: spitstongewelf
 - zijbeuken: kruisgraatgewelf
 - viering: achthoekig koepelgewelf met trompen
- de cluniacenser-abdijkerken vertonen bovendien een weelderige plastische versiering (o.m. kapitelen en timpanen) en een rijke torenbouw (dubbele vierkante westtorens en achthoekige vieringstoren).

St PHILIBERT te TOURNUS

bouwperiode: 950-1120

Een der oudste romaanse kerken, waar de ontwikkeling van de gewelfbouw duidelijk tot uiting komt in de opeenvolgende bouwperiodes.

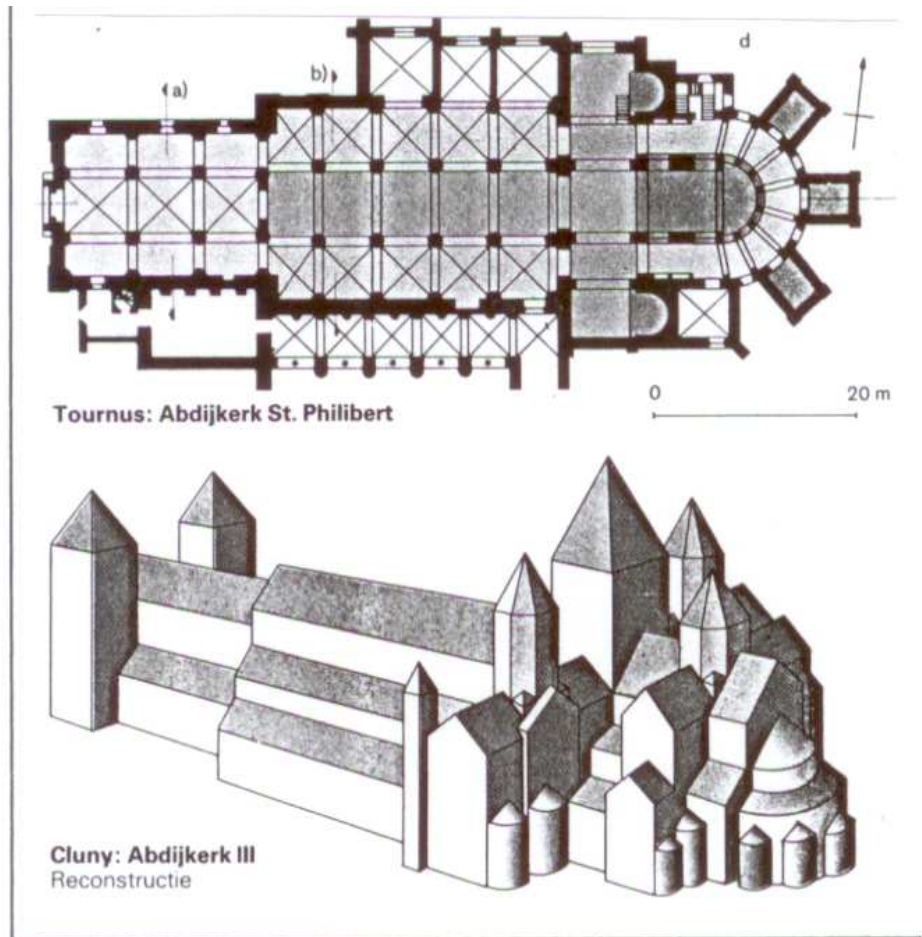
- in het middenschip: dwarsgeplaatste tongewelven op gordelbogen.
- in de zijbeuken: kruisgraatgewelven
- in de narthex: beneden: kruisgraatgewelven op de middenbeuk, halve tongewelven op de zijbeuken. boven: tongewelven op de middenbeuk en halve tongewelven op de zijbeuken.

CLUNY (3de abdijkerk)

bouwperiode (1088 - 1130)

Deze abdijkerk was het grootste bouwwerk van de Christenheid tot in de 16de eeuw, doch werd na de Franse revolutie grotendeels vernield.

Plan: vijfbeukige kerk met twee transepten, kooromgang met vijf straalkapellen, 2 westtorens en 4 vieringstorens. totale lengte 177m

VEZELAY (Ste Madeleine)

bouwperiode: 1120

Was een der belangrijkste bedevaartskerken in de 12de eeuw

- indrukwekkend middenschip met kruisgraatgewelven tussen zware gordelbogen uitgevoerd met licht- en donkerkleurige kalkstenen. Geen triforium maar een hoge lichtbeuk.
- Prachtig beeldhouwwerk o.m.; aan het timpaan tussen narthex en het middenschip en aan de vele kapitelen van het middenschip.
- de latere, in de 13de eeuw, herbouwde delen, o.m. het koor, vertonen reeds vroeg gotische elementen.
- Restauratie door Viollet-le Duc van 1840 tot 1859.

In tegenstelling tot deze weelderige bouwwerken, die allen een sterke Cluniacenser invloed vertonen, zijn de abdijen gebouwd door de **Cisterciënzers** veel strenger en soberder.

CITEAUX

bouwperiode: 1114

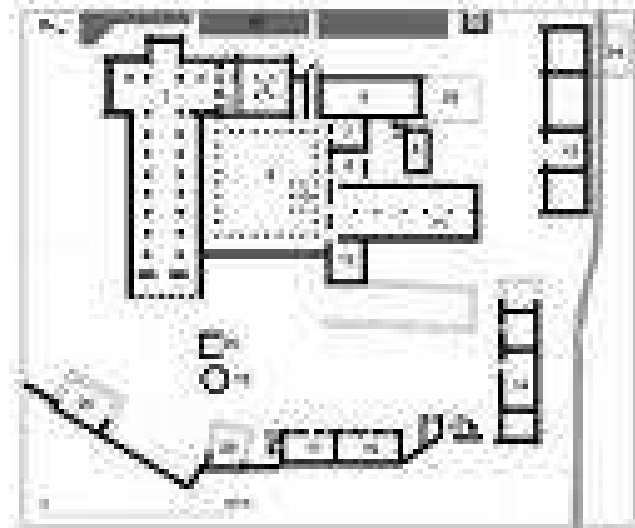
was oorspronkelijk de hoofdabdij van de Cisterciënzers. Net als Cluny is hier ook slechts weinig bewaard gebleven.

FONTENAY

bouwperiode: 1139-1147

Deze abdij vertoont de typische planvorm van de Cisterciënzer-abdijën. Rondom het vierkante kloosterpand met overdekte galerij ligt aan de ene zijde het kerkgebouw, rechtstreeks verbonden met de kapittelzaal en met de slaapzaal op de verdieping. Aan de andere zijde is de refter gelegen met keuken en chauffoir 'enige verwarmde plaats).

Alles getuigt van ascetische soberheid. Hier geen hoge torens of uitgebouwde kapellenkrans. Het koor vertoont een vlakke afsluiting.

2.5.3. AUVERGNE (Midden-Frankrijk/Massif Central)

De kerkbouw komt hier vooral tot ontwikkeling in de 11de en 12de eeuw. De invloed van Cluny is ook hier duidelijk herkenbaar maar in Auvergne treft men veelal kerken aan met kleinere afmetingen en met een landelijke, haast primitief karakter.

Naast kalksteen is het gebruik van lavasteen zeer algemeen.

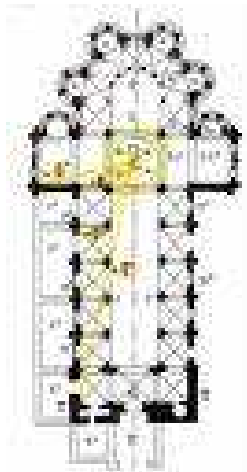
Algemene kenmerken

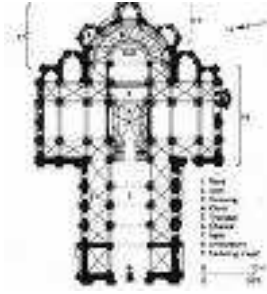
- Overwelfing van de middenbeuk en zijbeuken met tongewelven, zonder gordelbogen.
- Zijbeuken met bovengalerij (tribune); hierdoor geen lichtbeuk in het middenschip; galerij overwelfd met half-tongewelf
- Sterk ontwikkelde koorpartij met kooromgang en kapellenkrans (Bourgondische invloed).
- Dwarsbeuk (transept) wordt even hoog uitgebouwd als het middenschip
- Massale achthoekige vieringstoren met boogvensters;
- Fraai beeldhouwwerk aan timpanen, kapitelen, vaak polychroom (veelkleurig)

NOTRE-DAME-DU-PORT te Clermont-Ferrand

bouwperiode ca 1150

Type-voorbeeld van de kerken in Auvergne zowel in plan als in opbouw

Ste FOY abdijkerk te Conques

bouwperiode: 1033-1200

Een der belangrijkste bedevaartskerken op de weg naar Santiago di Compostella.

Westbouw met twee torens duidt op sterke invloed van Cluny

Andere typische kleine landelijke kerken Saint-Nectaire-le-Haut

Notre-Dame te Orcival

St Austremoine te Issoire

2.5.4. POITOU (Zuid-West Frankrijk/Aquitanië)

Langs de westelijke bedevaartroute, de z.g. 'Chemin de Paris', vertonen de kerken weer duidelijk andere kenmerken. Deze '**school van Poitou**' onderscheidt zich o.m. door Spaanse '**Moorse**' invloeden.

Algemene kenmerken:

- Type **hallekerk**: hoofd- en zijbeuken onder één dak: dus geen ramen in het middenschip
- Overwelving met tongewelven;
- Dwarsbeuk met vieringstoren op vierkante onderbouw;
- Merkwaardige westgevel met rijk versierde rondbogen aan portalen (zonder timpaan)
- Typische ronde hoektorens aan de Westgevel.
- Koorpartij met kooromgang en kranskapellen.

NOTRE-DAME LA GRANDE

NOTRE-DAME LA GRANDE te Poitiers

bouwperiode : 1100

Typische hallekerk met rijkbeklede westgevel, omlijst met ronde hoektorens. De zuilen en kolommen in het interieur zijn rijk en veelkleurig versierd met geometrische motieven.

St PIERRE te AULNAY

bouwperiode: 12 de eeuw

sterk ontwikkeld transept met rijk versierd portaal.

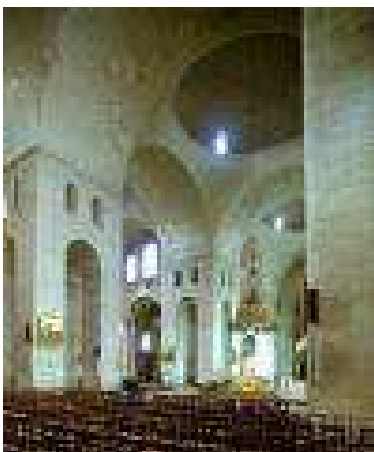
SAINTES: Abbaye aux Dames

bouwperiode: 11de en 12de eeuw

2.5.5. PERIGORD

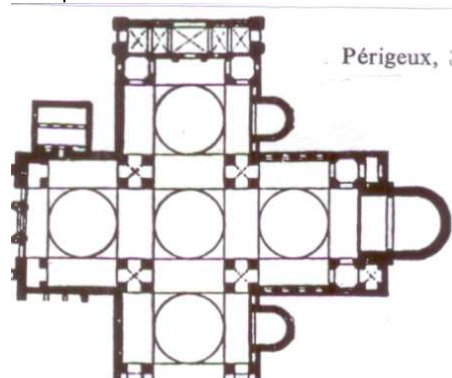
algemene kenmerken:

- zeer opvallende Byzantijnse invloed
- éénbeukige kerken (langsbouw of kruisvorm)
- overwelfd met koepels gebouwd op vierkante pijlers met pendentiefs, met tussenliggende gordelbogen in tongewelf.

PERIGEUX (abdijkerk St Front)

bouwperiode : 1102 - 1173

Kruisvormig plan met 5 koepelgewelven op pendentieven. (vergelijk met de San Marco te Venetië)

ANGOULEMES

Bouwperiode: 1105

Latijns kruis als platte grond, vier achter elkaar geplaatste koepelgewelven op de middenbeuk.

Merk ook op de zeer merkwaardige doorsnede in een koepeltravee.

2.5.6. PROVENCE (Zuid-Frankrijk)

In deze streek waar zich nog veel ruïnes van Romeinse bouwwerken voorkomen is de invloed van deze oude klassieke bouwkunst duidelijk merkbaar in de Romaanse bouwkunst.

Algemene Kenmerken

-Planvorm blijft nauw verwant met de Romeinse basilica. Veelal éénbeukige kerken, of met beperkt uitgewerkte zijbeuken. Geen dwarsbeuk of transept.

-Overwelving met spits tongewelven, tussen de gordelbogen.

-Opvallende soberheid, zowel aan buitengevels als voor het interieur met uiterst beperkte decoratie.

St TROPHIME te ARLES

bouwperiode:

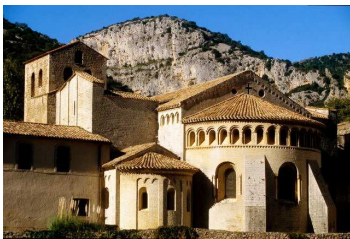
Het fraaie beeldhouwwerk aan het portaal en vooral van het kloosterpand is een uitzondering in de Provence

St GUILHEM-LE-DESERT

bouwperiode:

Oude abdij, gesticht in de 9de eeuw, indrukwekkend door haar soberheid.

Koorapsis met dwerggalerij en imposante steunberen. De toren aan Westgevel werd later bijgebouwd.

St GUILHEM-LE-DESERT

MONTMAJOUR, Abdijkerk

Bouwperiode: 1140-1153

Ook de Cisterciënzer-abdijen van Sémanque, Silvacane en Le Thoronet getuigen allen van de Provençaalse stoerheid.

2.5.7.. NORMANDIE

In het gebied boven de Loire zal de gewelfbouw slechts later tot ontwikkeling komen. Dit bepaalt ook in ruime mate het karakter van deze bouwschool.

Algemene kenmerken:

-oorspronkelijk **open houten dakstoel**, later vervangen door overwelving met **zesdelig kruisribgewelven**. Het zesdelig Normandisch kruisgewelf vormt de overgang naar het kruisribgewelf op rechthoekig grondplan dat in de Gotische bouwkunst tot grote ontwikkeling komt.

-Langsbouw met vieringstoren

-Wanden van de middenbeuk zijn opengewerkt met galerij.

-Narthex aan Westgevel met twee vierkante (hoge) torens.

ST ETIENNE te CAEN

ST ETIENNE te CAEN (Abbaye aux Hommes)

Bouwperiode:

De oorspronkelijke vierkante Gotische Romaanse torens werden later verhoogd met Gotische spitsen.

Galerij boven de zijbeuken, vieringstoren en kleine torens aan koor en dwarsbeuk.

Ste TRINITE te Caen (abbaye aux Dames)

Bouwperiode:

Wand middenbeuk met triforium en galerij; vierkante vieringstoren.

MONT-St MICHEL

Bouwperiode : 11de eeuw

Het Romaanse schip vertoont nog de houten dakconstructie.

2.5.8. PROFANE ROMAANSE BOUWKUNST

Van deze bouwkunst zijn alleen bewaard gebleven de burchten en enkele stadsgebouwen. Bij de burchten onderscheiden we verschillende bouwvormen meestal afhankelijk van de functie en hun geografische ligging.

-Bergkastelen: (zgn motten) zeer eenvoudige burcht met een centrale woontoren.

-Woontorens of donjon: oorspronkelijk een vierkante versterkte stenen toren met een houten omwalling, later in steen met hoektorens.

-Ringburchten: de gebouwen zijn aangebouwd tegen de omheiningsmuur en aldus ontstaat er een centrale open ruimte.

-Burchten met getrapte aanleg: gebruik makend van de helling op het terrein zijn er meerdere omwallingen die telkens een niveau hoger liggen, en een meer stapsgewijze verdediging toelaten.

Van de eigenlijke woningbouw is weinig bewaard gebleven omdat dit houtbouw was. Een van de weinige stenen stadsgebouwen is het stapelhuis op de Graslei te Gent, en enkele gebouwen te Doornik.